

บทบรรณาธิการ

กิงกาณจน์ จงสุขไกล¹

Kingkan Jongsukklai

วารสารวิจัยสังคมเล่มนี้ นับเป็นเล่มพิเศษที่ได้รับเกียรติในการตีพิมพ์บทความพิเศษ “รู้ที่มา แต่ไม่รู้ที่ไป” (Special Article: “Know Origin, Unknown Future [of CURSI]” Keynote Address for 42 Anniversaries of CUSRI) ปาฐกถาพิเศษ ในวาระ 42 ปี สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของ พัทยา สายหู อดีตผู้อำนวยการคนแรกของสถาบันวิจัยสังคม และเพื่อเป็นการรำลึกถึงคุณูปการของอาจารย์พัทยา สายหู ที่มีต่อสถาบันวิจัยสังคมและในฐานะครุমানุษย์วิทยา วารสารเล่มนี้ยังประกอบด้วย บทความพิเศษ: บทรำลึกถึงพัทยา สายหู (Special Article: In Memorial of Pattaya Saihoo) ของ สุภางค์ จันทวานิช, อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา และกอบกุล ภูธรภรณ์

แม้วันนี้ ศาสตราจารย์พัทยา สายหู ได้ล่วงลับไปแล้ว แต่คุณความดีของท่าน จะสถิตอยู่ในใจของพวกเราชาวสถาบันวิจัยสังคม เพื่อร่วมงาน ลูกน้อง ลูกศิษย์ ตลอดจนบุคคลที่เคารพรักอาจารย์ตลอดไป

“ชอกุศล ผลบุญ ที่อาจารย์พัทยา สายหู ได้สร้างไว้
ส่งนำทางท่านสู่สวรรค์ชั้นฟ้า สุขชาติ อันเป็นที่ สุขสันต์
นิรันดร์กาล”

ด้วยความรักและอาลัยยิ่ง

¹ นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Researcher, Chulalongkorn University Social Research Institute (CUSRI)

(Email: kingupdate@yahoo.com)

นอกจากนี้ บทความในวารสารวิจัยสังคมเล่มนี้ ยังได้รับความสนใจจาก นักวิชาการหลากหลายประเด็น ประกอบด้วย บทความวิจัย 6 บทความและบทปริทัศน์หนังสืออีก 1 เล่ม ในภาพรวมบทความทั้งหมดได้สะท้อนถึงผลกระทบของการพัฒนาภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และคลื่นการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ที่ผู้คนต่างคาดการณ์และคาดหวังว่าการพัฒนาดังกล่าวจะสามารถนำพาสังคมไปสู่ความมั่นคงและความมั่งคั่งในทุกระดับ แต่สถานการณ์ที่ผู้คนต้องเผชิญ ตลอดจนสภาพการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยยังไม่มีความเป็นธรรมในหลายระดับ คือ วิฤติความรุนแรง ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับมิติและอัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ช่องว่างทางโอกาสระหว่างคนรวย คนจน และคนชายขอบ นับเป็นขบวนการสำคัญที่นำไปสู่ความรุนแรงทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น เช่น เหตุการณ์ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อในสามจังหวัดชายแดนใต้ ความเหลื่อมล้ำข้ามชาติที่เกิดขึ้นกับแรงงานเมียนมาร์ ตลอดจนการเข้าถึงโครงการช่วยเหลือประชาชนของรัฐบาล เป็นต้น นอกจากนี้ วิฤติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลกระทบจากการพัฒนานี้ นับเป็นปัญหาสำคัญในระดับสากล ภายใต้คลื่นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในทุกระดับของสังคมนั้น เป็นที่น่าสนใจว่าการสร้างทางเลือกในการพัฒนาผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนยังคงเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ ในขณะที่ระดับปัจเจกบุคคลนั้น ผู้คนในสังคมจำนวนหนึ่งได้แสวงหาที่พึ่งพิงทางจิตใจผ่านการดูดวง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นทางเลือกหนึ่งที่ยังคงได้รับความนิยมผ่านยุคสมัยอย่างต่อเนื่อง

เหตุการณ์ตากใบกับการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งที่ชะงักงัน (Takbai Incident and Uneven Conflict Transformation) ของ ประทีปจิต นิละไพจิตร ซึ่งตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์ระหว่างมุมมองสันติภาพกับการแก้ไขความขัดแย้งที่มีความยืดเยื้อในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย เหตุการณ์การสลายการชุมนุมหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 ในฐานะ “เหตุการณ์ที่มีผลในเชิงแปลง

เปลี่ยน” บทความนี้ชี้ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงและข้อจำกัดของความยุติธรรมในปฏิบัติการแก้ไขความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และกระบวนการยุติธรรมท่ามกลางความขัดแย้งรุนแรงที่กำลังดำเนินอยู่ ซึ่งหลักฐานที่ค้นพบแสดงให้เห็นว่ากระบวนการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในกรณีนี้เกิดขึ้นอย่างชะงักงัน (uneven transformation)

ความเหลื่อมล้ำข้ามชาติ: กรณีศึกษาแรงงานเมียนมาร์ในสมุทรสาคร (Transnational Inequality: A case study of Myanmar Migrant Workers in Samut Sakhon) ของ ศิริมา ทองสว่าง ได้อธิบายถึงผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อการเพิ่มขึ้นและการลดลงของความเหลื่อมล้ำ ซึ่งจำแนกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับปัจเจกบุคคล ได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยในแต่ละระดับที่ส่งผลกระทบต่อสร้างและผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำต่อแรงงานข้ามชาติในจังหวัดสมุทรสาคร โดยชี้ให้เห็นว่าลักษณะความเหลื่อมล้ำมีความเป็นพลวัตและเป็นผลมาจากเงื่อนไขทางสังคมทั้งของประเทศผู้ส่ง การการณ์ข้ามชาติ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคมที่แรงงานเมียนมาร์เข้าไปตั้งถิ่นฐาน โดยความเหลื่อมล้ำแต่เดิมไม่ได้จางหายไป แต่เปลี่ยนบริบทจากความเหลื่อมล้ำของสังคมเกษตรกรรมในประเทศเมียนมาร์ มาสู่ความเหลื่อมล้ำของสังคมอุตสาหกรรมในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะความจำกัดในเรื่องสถานภาพ ทูทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม และสัญลักษณ์ของแรงงานเมียนมาร์นั่นเอง

ลักษณะการเข้าถึงโครงการช่วยเหลือประชาชนของรัฐบาล: ประสบการณ์ภาคสนามจากภาคเหนือและภาคใต้ของไทย (Characteristics of Access to Government's Assistance Programs: Experiences from Field Research in the Northern and Southern Thailand) ของ ธนพันธ์ ไส้ประกอบทรัพย์, สุนิสา ช่อแก้ว, สติธร ธนานิธิโชติ และวิชุดา สาธิตพร บทความนี้พยายามอธิบายลักษณะการเข้าถึงโครงการช่วยเหลือประชาชนของรัฐบาลอย่างเป็นระบบผ่านโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุกับนโยบาย

การช่วยเหลือเกษตรกร โดยผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การเข้าถึงการช่วยเหลือของรัฐขึ้นอยู่กับระดับการเอาใจใส่ของหน่วยงานระดับท้องถิ่น และลักษณะของโครงการของภาครัฐก็มีผลต่อการเข้าถึงการช่วยเหลือ โดยพบว่ากรณีของโครงการเบี่ยยังชีพสวัสดิการสังคม ซึ่งเป็นโครงการที่มีกฎเกณฑ์ชัดเจนนั้น ชาวบ้านและเกษตรกรไม่มีปัญหาในเรื่องการเข้าถึงโครงการและข้อมูลข่าวสาร ในขณะที่โครงการที่เกี่ยวข้องกับการอุดหนุนระยะสั้นที่มีกฎเกณฑ์ซับซ้อนและมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ระดับการเข้าถึงโครงการจะมีน้อยและความเหลื่อมล้ำจะมีมากขึ้น

เหลียวหลัง แลหน้า กับวิกฤตไฟป่าของประเทศไทย (Looking Backward and Forward to Thailand's Wildfire Crisis) ของ สวรินทร์ เบ็ญเต็มอะหลี ได้ทำการทบทวนและตั้งคำถามในประเด็นเกี่ยวกับไฟป่าที่เกิดขึ้นซ้ำซากและมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นในประเทศไทย ซึ่งพบว่าสาเหตุสำคัญของไฟป่า คือ คนและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และการใช้ประโยชน์จากป่า โดยที่การเติบโตของอุตสาหกรรมเกษตรเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกษตรกรใช้วิธีการเผาและบุกรุกป่าเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งความเชื่อว่ามีประโยชน์ในวิถีเกษตรกรรมของคนท้องถิ่นนั้นยังคงมีอยู่ตราบจนปัจจุบันซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ปัญหาไฟป่าคงอยู่และมีความรุนแรงมาอย่างต่อเนื่อง

พฤติกรรมการใช้จักรยาน และแนวทางการส่งเสริมการใช้จักรยานบนเกาะสีชัง จ.ชลบุรี (Cycling Behavior and Promoting the Use of Bicycles on Si-Chang Island, Chonburi Province) ของ บวร ทรัพย์สิงห์ และวิชา โกมินทร์ ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้จักรยาน ความพึงพอใจในการใช้จักรยานของประชาชนและนักท่องเที่ยว ตลอดจนศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้จักรยานบนเกาะสีชัง พบว่า ประชาชนบนเกาะสีชังที่ใช้จักรยานส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชน และใช้จักรยานในระยะทางสั้นๆ โดยยังมีความกังวลเรื่องความซรุขระและความลาดชันของถนน ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ใช้จักรยานส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน ใช้จักรยานประเภทเสือภูเขา ความกังวล

การเฉี่ยวชน ความลาดชันของถนน การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับจักรยาน โดยทั้งประชาชนและนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อการใช้จักรยานบนเกาะสีชังในระดับปานกลางเท่านั้น ด้านข้อเสนอต่อแนวทางการส่งเสริมการใช้จักรยานบนเกาะสีชัง ประชาชนเห็นว่าควรพัฒนาถนนหรือเส้นทาง และการพัฒนาแผนที่สถานที่ท่องเที่ยวและจุดสนใจ ในขณะที่นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าควรมีการสร้างกลุ่มสร้างเครือข่ายผู้ใช้จักรยาน การช่วยเหลือฉุกเฉิน และบริการยืมจักรยานฟรี

พฤติกรรมการดูดวงของคนเมือง (The Fortune Telling Behavior of City Life) ของ อัครกิตติ์ สินธูวงศ์ศรี ได้อธิบายพฤติกรรมการดูดวงของคนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เหตุผลที่เลือกดูดวงส่วนใหญ่คือเมื่อมีความคาดหวัง รongลงมาเมื่อมีความรู้สึกเครียดและต้องการที่พึ่งทางใจ ผู้วิจัยได้พิจารณาการรับรู้ของผู้ที่ดูดวงตามปรากฏการณ์บาร์นัม (Barnum Effect) ซึ่งหมายถึงเหตุการณ์ที่คำทำนายของหมอดู โหร หรือนักอ่านใจ มักจะตรงกับข้อเท็จจริงส่วนตัวของผู้ที่ได้รับคำทำนาย เป็นที่น่าสนใจว่า ผู้ที่ดูดวงมักให้คะแนนความถูกต้องในระดับที่สูงกับคำอธิบายเกี่ยวกับบุคลิกภาพของตน โดยตนเชื่อว่าคำอธิบายของหมอดูทำขึ้นมาเพื่อตนโดยเฉพาะ ทั้งที่จริงแล้วเป็นคำอธิบายที่คลุมเครือและกว้างขวางพอที่จะครอบคลุมถึงบุคคลทั่วไปด้วยก็ตาม อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของผู้ที่ดูดวงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การใช้บริการดูดวงอาจเป็นไปได้ทั้งทางออกในการแก้ปัญหาและลดความทุกข์ในใจลงได้ แต่ในทางกลับกันหากผู้ดูดวงเชื่อโดยขาดการพิจารณา ก็อาจยิ่งทำให้เกิดความทุกข์และปัญหาทางใจมากยิ่งขึ้น

สุดท้าย บทความปริทัศน์ จาก ‘กลไกของสังคม สู่ ‘โลกสมมุติ’: จินตนาการของสังคมวิทยา ของศาสตราจารย์พัทยา สายหู (From ‘Social Mechanism’ to ‘Invented Worlds’: Sociological Imagination of Professor Pattaya Saihoo) โดย สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล เป็นประเด็นการมองสังคมไทยที่มีความเปลี่ยนแปลงของนักวิชาการอาวุโสที่สำคัญของไทย

ที่มุ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยพัฒนาจากการเปลี่ยนผ่านทางสังคมหลายช่วงสมัย เพื่อก่อให้เกิดสังคมที่ดี

กองบรรณาธิการวารสารวิจัยสังคม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้่านทุกท่าน และขอขอบคุณที่ท่านผู้อ่านได้ให้ความสนใจติดตามวารสารวิจัยสังคม มาอย่างต่อเนื่อง